

Khủng hoảng tâm lý ở trẻ lên ba tại trường mầm non Nigc kiddy quận 7 Thành phố Hồ Chí Minh

Lê Thị Xuân Mai*; Nguyễn Thị Thúy*

*Trường Đại học Trà Vinh

Received: 19/5/2024; Accepted: 27/5/2024; Published: 03/6/2024

Abstract: Three-year-old children have fluctuations and strong psychological development. This can completely lead to a psychological crisis if children do not receive attention, education, and appropriate behavior from educational forces. Therefore, understanding the psychological crisis in three-year-old children at a specific school helps educators here clearly identify the actual problems that still exist. The article describes some aspects of psychological crisis in three-year-old children at Igc Kiddy Kindergarten District 7, Ho Chi Minh City. On that basis, the author proposes some measures to help three-year-old children at the school overcome psychological crises.

Keywords: Psychological crisis, three-year-old child, preschool

1. Đặt vấn đề

Sự phát triển tâm lý của trẻ là một quá trình. Ở đó, có những giai đoạn biến động mạnh mẽ. Thời kỳ trẻ lên ba thể hiện rõ điều này. Các nhà tâm lý học (TLH) cho rằng đây là thời kỳ quan trọng, là “chặng đường vàng” trên con đường phát triển của con người từ lúc sơ sinh đến lúc trưởng thành. Mặt khác, các nhà TLH cũng nhận thấy rằng đây là giai đoạn trẻ hình thành và phát triển nhiều đặc trưng khủng hoảng tâm lý (KHTL) điển ra.

Xuất phát từ sự phát triển mạnh mẽ về mặt tâm sinh lý, đặc biệt là sự phát triển của tự ý thức và nhu cầu độc lập, tự khẳng định mình cùng với những tác động khách quan; trẻ lên ba thường có những biểu hiện KHTL rõ nét (bướng bỉnh, chống đối, vô lễ, chuyên quyền,...). Hiểu rõ điều này và có những biện pháp hỗ trợ phù hợp, chúng ta sẽ giúp trẻ trải qua giai đoạn này thuận lợi, ít khó khăn hơn. Ngược lại, sự thiếu hiểu biết hay những tác động không phù hợp đến trẻ không chỉ làm ảnh hưởng đến tâm lý của trẻ tại thời điểm hiện tại mà còn cả sau này.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Lý luận về sự KHTL ở trẻ lên ba

2.1.1. KHTL ở trẻ lên ba là gì?

Theo từ điển Tiếng Việt: “Khủng hoảng tinh thần được định nghĩa là tình trạng rối loạn, mất sự cân bằng, bình ổn, do nhiều mâu thuẫn chưa giải quyết được” [1].

Theo các nhà tâm lý học: Khủng hoảng lứa tuổi là biểu hiện của trạng thái xung đột xuất hiện trong thời kỳ chuyển biến từ giai đoạn phát triển lứa tuổi này sang giai đoạn phát triển lứa tuổi kia,... Nguồn gốc xuất hiện của khủng hoảng lứa tuổi là các mâu thuẫn

giữa những khả năng trưởng thành về thể lực và tâm lý với những hình thức của các quan hệ qua lại với những người xung quanh với các dạng hoạt động được hình thành trước đó.

Từ các góc nhìn trên về khủng hoảng, tác giả hiểu KHTL ở trẻ lên ba là trạng thái mất cân bằng do những mâu thuẫn chưa giải quyết được giữa một bên là yêu cầu của hiện thực khách quan và một bên là đặc điểm tâm sinh lý, khả năng hiện có của trẻ. Cụ thể đó là mâu thuẫn giữa nguyện vọng độc lập, tự khẳng định mình với kỹ năng thực tế của trẻ, mâu thuẫn giữa nhu cầu của trẻ với cách ứng xử chưa phù hợp của người lớn.

2.1.2. Biểu hiện của KHTL tuổi lên ba

KHTL ở trẻ lên ba thể hiện rõ nhất trong hoạt động giao tiếp, cụ thể:

Trẻ bướng bỉnh: trẻ không còn thụ động nghe theo lời của người lớn. Trẻ trở nên cứng đầu, khó bảo, không chịu nghe lời. Nhiều khi trẻ đòi làm việc gì cho bằng được không phải vì thật sự yêu thích mà vì muốn người lớn phải chịu thua.

Chống đối: trẻ muốn làm ngược lại những lời chỉ bảo hoặc không được cho phép từ người lớn. Trẻ thể hiện sự chống đối bằng việc im lặng hoặc cố tình tiếp diễn hành động không được cho phép đó.

Vô lễ với người lớn: trẻ nói trống không hoặc nói hỗn khi bị người lớn nhắc nhở. Khi không hài lòng điều gì trẻ tỏ thái độ cáu gắt, vùng vằng, hờn dỗi hoặc chống đối. Trẻ không chào hỏi người lớn.

Chuyên quyền, tự tiện: trẻ làm theo ý của mình, muốn có thẩm quyền với những điều trẻ thích. Chẳng hạn, trẻ chỉ muốn giữ đồ chơi cho riêng mình, không muốn chia sẻ đồ chơi với bạn hoặc giành đồ chơi của bạn cho bằng được ngay cả khi bạn không đồng ý. Trẻ

tự quyết định việc trẻ muốn, chẳng hạn tự lấy đồ của người khác kể cả khi người lớn chưa cho phép. Trẻ không xin phép hay hỏi ý kiến của người lớn.

2.1.3. Nguyên nhân của KHTL ở trẻ lên ba

Sự phát triển mạnh mẽ về mặt tâm sinh lý, đặc biệt là tâm lý đi cùng với những tác động khách quan là nguyên do của KHTL ở trẻ lên ba.

Một trong các đặc điểm tâm lý quan trọng nhất ở giai đoạn trẻ lên ba là sự phát triển của tự ý thức. Trẻ ý thức được về bản thân. Do đó, trẻ muốn khẳng định mình. Trẻ lên ba tách mình ra khỏi những người xung quanh, bắt đầu tự so sánh mình với người lớn, muốn giống như người lớn. Trẻ muốn độc lập, tự chủ mà không cần sự can thiệp của người lớn [4].

Cùng với đó là khả năng ngôn ngữ của trẻ chưa phát triển hoàn thiện khiến cho trẻ chưa diễn đạt được mong muốn của mình. Chính điều này gây ức chế khiến trẻ dễ cáu gắt.

Trẻ có nhu cầu độc lập, tự khẳng định mình. Tuy nhiên, khả năng, kinh nghiệm của trẻ còn hạn chế; trẻ chưa thể làm tất cả những gì mình muốn. Do vậy, khi trẻ cố làm thì có thể làm hỏng, làm vỡ dẫn tới việc trẻ dễ rơi vào trạng thái ức chế, nổi cáu hoặc thất vọng. Thêm vào đó, nhiều bậc phụ huynh không hiểu được nhu cầu tự khẳng định mình ở trẻ lên ba, không tin vào khả năng hoặc lo lắng cho sự an toàn của trẻ nên vẫn muốn kiểm soát trẻ như trước đây, thậm chí còn cấm đoán trẻ. Chính điều này đã khiến cho nguyện vọng độc lập, khẳng định mình của trẻ không được thỏa mãn và dẫn đến mâu thuẫn, xung đột trong mối quan hệ giữa trẻ với người lớn. Nếu người lớn không nhanh chóng thay đổi cách giao tiếp - ứng xử với trẻ mà để điều này tiếp diễn thì sự KHTL ở trẻ lên ba sẽ ngày càng rõ nét hơn.

2.2. Thực trạng KHTL ở trẻ lên ba tại Trường MN Igc Kiddy quận 7 TP Hồ Chí Minh

2.2.1. Biểu hiện KHTL ở trẻ lên ba

Kết quả khảo sát từ GV và phụ huynh cho thấy trẻ lên ba tại Trường có đồng thời tất cả các biểu hiện KHTL chiếm tỷ lệ cao nhất: tỷ lệ rất cao 84% (đối với ý kiến của giáo viên) và khá cao 56,6% (đối với ý kiến của phụ huynh). Điều này cho thấy sự rõ nét của KHTL khi trẻ lên ba có đồng thời các biểu hiện trên. Biểu hiện *bướng bỉnh, ngoan cố* xếp thứ hai với 15,7% (đối với ý kiến của giáo viên) với tỷ lệ là 26,7% (đối với ý kiến của phụ huynh). Nhìn chung, có sự tương đồng về xếp hạng đối với tỷ lệ phần trăm về các biểu hiện khủng hoảng của trẻ qua ý kiến của GV và phụ huynh. Các biểu hiện KHTL còn lại ở bảng 1 cũng được phụ huynh đề cập đến với những với tỷ lệ khiêm tốn hơn: *chống đối, nổi loạn* (10%); *tự tiện, chuyên quyền* (6,7%).

2.2.2. Mức độ KHTL ở trẻ lên ba

Kết quả khảo sát cho thấy, mức độ KHTL ở trẻ lên ba được GV và phụ huynh đánh giá với tỷ lệ cao nhất lần lượt là 63,2% và 43,3%. Tiếp đến là rất KHTL với tỷ lệ 31,5% (đối với đánh giá của giáo viên) và 40,0% (đối với đánh giá của phụ huynh). Kết quả này đã cho thấy cả GV và phụ huynh đều nhận xét rằng phần lớn trẻ lên ba đều có những mức độ KHTL nhất định từ tỷ lệ khá cao đến cao. Mức độ khủng hoảng càng cao càng cần sự quan tâm và các biện pháp hỗ trợ hữu hiệu giúp trẻ vượt qua những khó khăn này.

Bên cạnh đó, kết quả phỏng vấn sâu cũng cho thấy có 5/7 phụ huynh cho biết họ nhận thấy mức độ KHTL của con mình ở độ tuổi này là khá lớn. Cụ thể trẻ rất là *bướng bỉnh, ngang ngạnh, khó dạy bảo*. Trẻ không chịu nghe lời, thường xuyên chống và làm theo ý mình. Trong khi đó họ mong muốn con mình ngoan ngoãn và chịu nghe lời. Điều này dẫn đến nhiều tình huống mâu thuẫn, thậm chí là xung đột giữa họ với trẻ. Chị K.N cho biết: “Mình bảo trẻ làm gì là trẻ im lặng hoặc làm ngược lại. Mình giận quá trong một đôi lần đã đánh vào mông trẻ. Khi đi siêu thị, trẻ cũng hay có tình ngồi lăn ra gầy gĩa khóc lóc không chịu đi để đòi bằng được món đồ mình thích”.

Có thể thấy, sự KHTL ở hầu hết trẻ lên ba hiện diện rõ nét, với các biểu hiện phong phú. Sự hiểu biết và ứng xử phù hợp hay không của người lớn sẽ mang đến những kết quả khác nhau trong việc giúp trẻ thích nghi, vượt qua được giai đoạn này.

2.2.4. Ứng xử của GV khi trẻ lên ba có biểu hiện khủng hoảng tâm lý

Việc GVMN ứng xử ra sao khi trẻ lên ba có biểu hiện KHTL sẽ tác động lớn đến mức độ khủng hoảng cũng như sự vượt khủng hoảng ở trẻ. Biểu đồ 1 thể hiện rõ cách ứng xử này. Kết quả cho thấy tín hiệu mừng khi GV đã có cách ứng xử phù hợp trước các biểu hiện khủng hoảng ở trẻ lên ba tại Trường MN Igc Kiddy quận 7, TP Hồ Chí Minh. Cụ thể có đến 73% tỷ lệ giáo viên đã *khuyến khích sự độc lập ở trẻ, kiên nhẫn giải thích cho trẻ hiểu, luôn lắng nghe khi trẻ cần tâm sự*. Và 26,26% tỷ lệ GV *Tạo môi trường thuận lợi cho trẻ khám phá, hoạt động, xây dựng mối quan hệ tốt giữa trẻ với người lớn*. Các cách ứng xử chưa phù hợp còn lại chiếm tỷ lệ 0%. Có thể nói cách ứng xử của GV là phù hợp đặc điểm tâm lý của trẻ lên ba. Trẻ ở giai đoạn này rất cần những cách ứng xử như trên vì nguyện vọng độc lập, sự phát triển tự ý thức phát triển mạnh mẽ. Sự thay đổi cách ứng xử đối với trẻ so với trước đây là rất cần thiết.

2.2.5. Đề xuất một số biện pháp giúp trẻ lên ba vượt qua KHTL

Biện pháp 1: Kết hợp giải thích thuyết phục cùng với thái độ kiên nhẫn

Do vẫn còn mâu thuẫn giữa khả năng và nguyện vọng độc lập ở trẻ lên ba nên có một số việc trẻ chưa thể tự mình làm. Do vậy, việc giải thích cho trẻ hiểu về lý do mà người lớn không để trẻ tự làm hoặc làm giúp là vô cùng cần thiết. Các lý do này có thể là vì sự an toàn của trẻ, vì sẽ xảy ra nguy hiểm, vì sẽ không đủ thời gian để làm việc cần thiết khác ngay lúc này hơn...

Việc giải thích thuyết phục sẽ hiệu quả hơn nếu người lớn biết kết hợp điều này với thái độ kiên nhẫn cũng như bày tỏ xúc cảm, động viên hay thể hiện các cử chỉ phi ngôn ngữ trong quá trình đó như ôm, vuốt ve, nắm tay... Điều này sẽ giúp xoa dịu trẻ cũng như để trẻ cảm nhận được tình thương của người lớn. Khi sử dụng biện pháp này GV hoặc phụ huynh nên sử dụng trong một tình huống cụ thể. Nếu sử dụng tùy tiện trẻ sẽ thấy chiến lược ăn vạ của mình thành công. Vì thế phụ huynh và GV hãy quan sát tìm nguyên nhân trước khi sử dụng biện pháp này.

Biện pháp 2: Cương quyết trong quá trình giáo dục trẻ

Sự cương quyết trong trình giáo dục trẻ là một biện pháp rất cần thiết. Trẻ lên ba để đạt được điều mình muốn có thể ăn vạ, khóc dỗi hoặc biểu hiện sự bướng bỉnh, ngang ngạnh trong một số tình huống. Điều này sẽ tiếp diễn nếu thông qua những điều này trẻ đạt được mục đích của mình. Sự nuông chiều, thiếu dứt khoát liên tục của người lớn trong một thời gian dài sẽ làm trẻ ngày càng ngang ngạnh hơn. Để thực hiện biện pháp này, người lớn có thể sử dụng những cách đơn giản như:

- Đặt ra và thực hiện các nguyên tắc nhất định khi trẻ có các biểu hiện không phù hợp;
- Nhắc lại các yêu cầu, nguyên tắc cụ thể cần tuân thủ khi tình huống ăn vạ xảy ra;
- Đưa ra sự lựa chọn giữa những điều trẻ muốn;
- Nhất quán khi ứng xử trước các tình huống vô tổ chức ở trẻ;
- Lời nói, thái độ nghiêm nghị, dứt khoát.

Biện pháp 3: Di chuyển sự tập trung, chú ý của trẻ sang hướng khác, hoạt động khác

Biện pháp này nhằm di chuyển sự tập trung, chú ý của trẻ từ một tình huống mà người lớn khó hoặc không thể đáp ứng yêu cầu của trẻ sang một hoạt động hoặc việc làm cụ thể khác. Điều này giúp trẻ giảm hoặc không còn tập trung vào một yêu cầu cụ thể tại một thời điểm. Có thể cho trẻ tham gia các hoạt động “năng động” để giải tỏa năng lượng nếu tình huống đang ở trạng thái “tĩnh” và ngược lại,

chuyển trẻ sang một hoạt động “tĩnh” để trẻ có thể bình tĩnh hơn.

Biện pháp 4: Khuyến khích sự độc lập của trẻ

Động viên, khuyến khích kịp thời sẽ giúp trẻ nỗ lực vươn lên [5]. Thêm vào đó, nhu cầu độc lập, tự khẳng định mình ở trẻ lên ba là rất lớn. Việc la mắng, ngăn cản, cấm đoán từ người lớn đều không mang lại kết quả khả quan mà còn có thể gia tăng sự xung đột với trẻ. Thay vào đó, người lớn nên khuyến khích sự độc lập, khẳng định mình ở trẻ lên ba. Tuy nhiên, điều này không đồng nghĩa với việc để trẻ làm mọi thứ mà không có sự cân nhắc, xem xét, theo dõi của người lớn.

Biện pháp 5: Nêu gương

Nhận thức ở trẻ lên ba vẫn còn mang tính trực quan, vì thế người lớn có thể sử dụng biện pháp nêu gương để trẻ quan sát, phát triển sự tự ý thức và bắt chước.

Phụ huynh và GVMN có thể lựa chọn những tấm gương có thật, gần gũi từ bạn bè trạc tuổi bé, từ các bé xung quanh đang có ứng xử tốt ngay khi tình huống cần biện pháp này đang diễn ra hoặc các câu chuyện điển hình khác. Các câu chuyện nên có hình ảnh minh họa hấp dẫn, dễ hiểu với lối trò chuyện sinh động.

Để các biện pháp trên phát huy hiệu quả, GV cần phối hợp với phụ huynh thực hiện một cách đồng bộ.

3. Kết luận

Trẻ lên ba tại Trường MNlgc Kiddy quận 7, TP Hồ Chí Minh có đồng thời nhiều biểu hiện khủng hoảng tâm lý; mức độ khủng hoảng và rất KHTL ở trẻ được phụ huynh và GV đánh giá với tỷ lệ phần trăm cao và khá cao;

Vẫn còn những cách thức, ứng xử chưa phù hợp từ GV khi trẻ khủng hoảng tâm lý. Để giúp trẻ lên ba vượt qua KHTL cần có những biện pháp hỗ trợ phù hợp dựa trên đặc điểm tâm sinh lý của trẻ ở giai đoạn này. Đồng thời cần có sự phối hợp đồng bộ giữa gia đình, GVMN và nhà trường.

Tài liệu tham khảo

1. Hoàng Phê (chủ biên) (2021), *Từ điển tiếng Việt*, NXB Hồng Đức.
2. Lý Minh Tiên, Nguyễn Thị Tứ (chủ biên) (2012), *Giáo trình TLH lứa tuổi và TLHsư phạm*, NXB Đại học Sư phạm TPHCM.
3. Nguyễn Ánh Tuyết (2005), *Giáo dục MN-Những vấn đề lý luận và thực tiễn*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
4. Nguyễn Bích Thủy (chủ biên) (2005), *Giáo trình TLH trẻ em lứa tuổi mầm non*, NXB Hà Nội.
5. Nguyễn Thị Nhung (2016), *Giáo dục tính tự lập cho trẻ mẫu giáo – Những vấn đề cấp thiết hiện nay*, Trường CĐSP TU, số 129 - tháng 6.